

Z uspehom so bili preporoditelji, ki so kakorkoli sodelovali, izredno zadovoljni. Posebno se je veselil Kopitar, kakor pričajo sodobna njegova pisma Dobrovskemu. V okviru avstrijske šolske jezikovne politike je bila ustanovitev stolice nedvomno pomemben uspeh. Toda kot nadomestek za položaj, ki ga je omogočil slovenščini v štirih gimnazijskih razredih Marmont, je bila stolica — nazadovanje, kajti napredek bi bila predstavljala le odločitev, da se položaj, ki ga je zagotovila slovenščini v štirih gimnazijskih razredih Marmontova naredba iz leta 1810., ne le ohrani, ampak uveljavi tudi na liceju in na univerzi.

Da se taka ideja v glavah preporoditeljev menda ni rodila, je tragična krivda in dokaz, da je bila preporodna miselnost kljub ilirskemu intermezzu še zelo površna. Vsak narod, ki hoče graditi svojo kulturo, mora brezkompromisno zahtevati, da bodi njegova materinščina ne samo v šoli predmet, ampak tudi učni jezik za vse predmete vseh šol, od najnižje do najvišje. Samo tako se bo razvijal literarni jezik vzporedno z znanostjo, in samo tako bo šola gibalno za narodno kulturo. Učenje tujih jezikov je problem zase, ki se ravnaj po potrebah naroda, po pomenu jezika in po ozirih na sožitje v isti državi. Toda noben narod, ki veruje v svojo bodočnost in ne računa s popolnim prehodom v kako novo jezikovnokulturno sfero, se ne sme sprijazniti z mislijo, da bi se vežbanje v tujih jezikih vršilo na škodo pravic, ki jih ima njegova materinščina, kajti če je to dovolil, se je sam odrekel najvažnejšim jezikovno-kulturnim dotokom ter pristal na slabljenje jezikovnega čuta svojih izobražencev.

(Dalje prihodnjič.)

PROSTITUTKA FELA

I V O G R A H O R

Zidovka Fela, krasotica iz Ghetta, je postala prostitutka. Odločila se je za to v prvem času po svetovni vojni, v času, ko je bilo za vse delavne ljudi dosti zaslužka, ko so nastajale povsod nove tovarne, banke in trgovine in kar popolnoma nova mesta. Tudi ona je bila nekaj časa v službi, čeprav le kot služkinja, in ni ji bilo najbolje postlano, a imela je vsaj streho in dom. Kljub temu se je nekega dne odločila, da gre rajši na ulico. Bilo ji je takrat komaj sedemnajst let.

To, da se je tako odločila, bi spravilo marsikoga do težkih misli o njej. V njen prid pa bi govorilo samo to, da je bila brez varstva. Starši so ji umrli že v vojnem času. Takrat je bila še drobno petnajstletno dekletce. Dorasla je res že v boljšem času, toda, kakor vemo, za mnoge ljudi niti v najboljših časih ni dobro. Njena edina sestra Suzana, precej

starejša od nje, se je bila v tistem letu poročila z nekim železničarjem in se preselila v drugo mesto. Ni se poročila najbolje; njen mož je bil oduren pijanec, viharen značaj. Fela svaka ni marala in si že zato kar nič ni želela zakona, češ, da zakon spravlja ženo v odvisnost od moža. Sama je bila že tako zmerom odvisna od tujih ljudi. Čemu bi si torej želela še večje odvisnosti? Poznala je dotlej samo bedo in lakoto, v novi družbi med bogatimi ljudmi, kamor jo je uvedla prijateljica Dola, pa je spoznavala svet od nasprotne strani; tu je potekalo življenje svobodno, vsi moški so bili z njo vljudni in predvsem precej darežljivi.

Bila je še zelo mlada in njena lepota jo je povzdignila že v začetku nad običajne pocestnice. Njena skromnost je bila kriva, da tega ni takoj opazila, marveč je pripisovala vso prijaznost častilcev le njih dobroti, dobremu srcu in deloma celó njih izobrazbi. To presojanje pa je bilo le deloma utemeljeno. Sicer so se ti mladi možje morda res izobrazili v boljši družbi; toda, ali ni bila tudi ta izobrazba zelo pomanjkljiva? Od navadnih postopačev so se razlikovali kdo ve po čem, če ne vobče samo po tem, da so bili od rojstva bogati ali pa vsaj že zelo zgodaj zaposleni v dobrih službah. So pač na svetu tudi taki ljudje, ki jim je udobno življenje že vnaprej zagotovljeno, o življenju samem pa vedo zelo malo ali celó nič. In Fela tudi tega ni zahtevala. Bila je toliko pametna, da se ji razsipnost ljudi ni zdela popolnoma nepotrebna. Imela je od tega preveč koristi, prejemale je lepa darila. Pojem „dobro srce“ ji je nadomeščal vse stvarnejše razlage in tako se je ob njih darežljivosti počutila prav dobro. Še nikoli ni srečala drugačne ljubezni. Rodila se je za tako ljubezen, prostitucija je njen poklic. Privadila se je temu življenju brez težav. V dveh letih je ni zmotilo prav nič nepričakovanega, nič takšnega, da bi morala svoje življenje resneje presojati.

Stanovala je še zmerom v predmestju, kjer je živela prej pri starših. Tam si je najela sobico. Tam so stanovali tudi njene prijateljice. Hodile so vsak dan v mesto in se vračale pozno v noč. Vse drugo njeno življenje je bilo še nedoločno in je morale ostati nedoločno. Velike, zavestne odločitve, kakršne srečamo v življenju nekaterih ljudi, so ji bile tuje. Šele v tretjem letu pouličnega življenja so prijateljice opazile v njenem značaju majhno izpremembo.

Zima je bila. Fela se je zaradi mraza zbudila nenavadno zgodaj. Ogledala se je po sobi. Komaj si je pojasnila, kako je ponoči zašla v ta čudni dom, podoben stari kasarni.

Ob trgu, koder so hodile vsak dan v mesto, so se vrstile stare židovske trgovske palače z velikimi okni, kjer so takrat živeli le še mali trgovci. Prodajali so zavrženo tekstilno blago, nogavice z več očesci in drugo. Pri njih so kupovali siromašni ljudje. Fela se za to blago in za

palače ni prav nič zanimala. Veliko življenje milijonskega mesta se je bilo že umaknilo iz njih in se preselilo v nove ulice k prometnejšim cestam. Tja je rada zahajala; stare palače pa niso zanjo pomenile nič več, nego druga velika obcestna znamenja. Tudi notranjost teh palač je propadala. Zgornja nadstropja so prazno zevala s svojimi velikimi okni na ulice. Zdelo se je, da so v njih le še skladišča in zaloge starega blaga. Dvigala v njih že dolgo niso več delovala. Tujec, ki je slučajno zašel v takšno široko vežo, se je potrudil, da čimprej odhiti iz nje. Bile so hladne in mračne, kakor da piha vanje veter skozi velike odprtine starodavnih razvalin.

V eni teh palač je bil v šestem nadstropju Dom tujih visokošolcev. Njihova soba je imela štiri velika okna. Zavzemala so vso zapadno steno nadstropja. Levo okno je strmelo iz višine v stransko zakotno ulico in v vrh nasprotne, nekoliko nižje, prav tako puste in zapuščene hiše. V daljavi je šumelo morje starega trga, cvililo kolesje tramvaja, na malem trgu so brneli motorji požarne brambe, štirikrat na dan pa so brlizgnile nad mestom sirene predmestnih tovarn. V tem mrkem Domu so živeli visokošolci tujih narodnosti. Mestni očetje so jim odkazali to stanovanje, da ne nadlegujejo gospodinjo. In tako je izkazal narod svoje simpatije bratskemu narodu. Fela tega ni prav razumela. Zašla je v ta Dom po naključju,

Premetavala se je na železni postelji, ki ni imela niti blazin niti prave odeje. Njen snočni znanec in novi prijatelj je spal na sosednji nič boljši postelji. Vseh postelj je bilo osem, medtem ko so najbolj polomljeni posteljnjaki ležali na kupu pri oknu. Ob obeh stenah so na uvrščenih posteljah drnjohali speči študentje. Obraze so si bili zagrnili z odejami in rjuhami, da bi jih ne motila dnevna svetloba. Vstal ni še nihče. Očividno se jim ni nikamor mudilo.

Ta čudna družčina visokošolcev, ki spe brezskrbno v tujem kraju in v siromaštvu, je Felo pomirila. Pogrnila se je znova, premišljujoč, ali naj še spi ali naj odide iz tega tujega Doma. Zeblo jo je. Zima je vila med okni. Zunaj ni moglo biti posebno vabljivo. Začela je opazovati svet s stališča študentov, ocenila je njih suknje in sobo. Od časa do časa se je prikazal izpod odej mlad obraz. Na vse zadnje ni takšnole življenje nič posebnega. Ko so vse zapravili, so se naselili tu. In vendar so bili to popolnoma drugačni ljudje, kakor njeni dotedanji znanci. — Na sredi sobane je stala široka navadna miza in na njej okajen primus, steklenka nafte, papir z ostanki klobase, kruha in masla. Tudi kuhajo si sami. Začutila je glad in tek, toda ni se ji ljubilo vstati. Potem se je domislila, da so jestvine ponoči gotovo že zmrznile. Opustila je upanje na zgodnji zajtrk. Pričela je buditi soseda, da bi se poslovila, a se ji ni posrečilo.

Bala se je, da se drugi prej zbude, kakor pa on. Ko je bilo že dovolj pozno in preveč mraz, se je naglo oblekla in, ogledujoč sobo še poslednjič, odklenila steklene duri. Čutila je, kako jo s postelje ob peči spremlja oster pogled, a se iz strahu ni več okrenila. Ni se pa mogla še dolgo potem osvoboditi vtiska, da je to pot zašla v kraj, kjer mora paziti, da pride in odide brez hrupa.

Poslej je pogosto zahajala v ta Dom. Tuji študentje so se ji prikupili. Ko jih je vse po vrsti spoznala, je videla, da njen prijatelj Kolubarič ni niti najboljši med njimi. Njegovi mlajši sostanovalci so bili dokaj vljudnejši, medtem ko je on svoje prejšnje prijateljice celó pretepal, če se je katera še drznila povrniti k njemu. Kolubaričev edini resnični prijatelj Mike je bil še otrok in sta mu menda ugajala samo tovarišev pogum in to, da se je ob prostem času lahko učil pri njem kiparstva. Kajti Felin pokrovitelj in starešina tega Doma je bil umetnik, slikar in kipar. Tudi oblačil se je umetniško; na sprehodih je postopaško vrtel v roki paličico, si duhovito zavezoval široko kravato in poskušal zmerom nove klobuke, čeprav mu je še najbolj pristojal njegov stari rjavec s širokimi krajci. Izmišljeval si je rad pohvale svojih kipov in slik, toda prodal jih je malo. Tovariši so mu nagajali z vprašanji, koliko barv in sadre je že pokradel na akademiji. Njegovega starešinstva v Domu tudi niso dosti priznavali. Nihče razen malega ni hodil z njim na sprehode in poslej so mu nagajali še zaradi Fele, ker so opazili, da je na to svoje novo dekle ponosen. Njegovi odkriti sovražniki so bili trije tehniki; dasi različni med seboj, vendar enakih nazorov in pa — enakih misli glede umetnika Kolubariča. Oblačili so se okusno, bili so lepi fantje, čeprav nekoliko sestradani in premraženi. Ti trije so še najredneje odhajali k predavanjem in v laboratorije. Kolubarič, ki ni imel opravka na univerzi, jih je vsak dan samo izpraševal, ali je dospelo zanj kaj pošte? Smejali so se mu na ta račun in se zabavali z njim.

„Od starega, ali ne?“

„E, pri Bogu, od starega!“

„Zapil ti je hišo.“

Stari, njegov oče, menda sam ni imel ničesar, kar bi naj bil zapil. Sin mu zatorej že davno ni več pisal.

Ako je prav razumela, ni bil niti eden izmed teh študentov bogat. Njihova navidezna razsipnost je bila bolj bohemstvo ko razvajenost. Kot pravega bohema pa so sami označevali tovariša ob peči, tistega, ki je prvo jutro gledal za Felo. Bolan je bil. Fela se je zelo zanimala zanj, ker je bil krasen mož približno tridesetih let, črnolas in visok, izmed vseh najlepši. Pred kratkim je bil prišel iz bolnišnice in je še polegal. Le včasih je napravil po sobi kratek sprehod in takrat ji je bila njegova

krasna, visoka postava zelo všeč. Bil je prijazen. Njegov blede obraz in njegovo visoko čelo sta izražala veliko razumnost. Črni lasje so se mu komaj opazno kodrali. Ime mu je bilo Mark, tako so ga vsi klicali, medtem ko njegovega priimka ni zvedela. Tudi on je bil kipar, kar je prav rad izkoriščal Kolubarič, češ: „Glejte! Midva.“

„Kipar že, toda predvsem je on res umetnik in ti ne!“ so mu ugovarjali tehniki.

Po takšnih pogovorih je bil Kolubarič zelo slabe volje. Mark se ni mešal vanje. Ždel je v svojem kotu in spal ali pa čital. Čudno je bilo, da je zmerom redkeje vstajal. Videti ni bilo, da se mu zdravje kaj boljša. O tem tudi ostali študentje niso radi govorili. Njegova postelja je bila čez dan proti vhodu zakrita s špansko steno. Dnevi so mu minevali najbrže precej žalostno.

Mark prav za prav ni spadal več med študente, niti po letih, še manj pa po svojem vedenju. Bil je sam zase. Fela se je zanimala zanj nehote bolj in bolj. Genilo jo je, da mora Mark bivati v tej mrzli in neprijazni sobi in da ima spolno bolezen, kar je zvedela pozneje, ko sta bila že dobra prijatelja. Povedal ji je to Kolubarič. In ta ni izbiral besed. Napeljala je pogovor na spolne bolezni Fela sama, on pa se je razvnel nad Markovo neumno lahkomiselnostjo:

„Kaj ima zdaj? — Izgubljeno življenje. Uničeno življenje.“

Žal mu je bilo njegove nadarjenosti.

Felo je užalil način, kako je Kolubarič govoril o njem. Zanj ni bilo izbere ne med enim ne med drugim. Kakor je z zdravim in razposajenim Kolubaričem zapravila prve dni, tako se je zdaj vdajala samo temnim premišljevanjem o bolniku in njegovi bolezni. Nekaj težkega, nerazumljivega je bilo vse to. Čut ji je obudil slutnjo o nevarnosti spolne bolezni. Ni pa mogla verjeti, da si je človek bolezni sam kriv. Bolezen je bila njej isto kakor nesreča. Tudi Mark je ni sam kriv. Čutila je preveč nežnosti zanj, da bi ga mogla obsojati. Čudila se je, da je na videz tako zdrav človek v resnici neozdravljivo bolan. Ni mogla verjeti. To pa ji ni olajšalo muke ob misli, da Mark ne bo več ozdravel. Prvič se je jasno zavedla svojih čustev. In vendar — zakaj? Ali se je moglo še kaj v njenem življenju izpremeniti?

„Nekatere spolne bolezni so ozdravljive, Mark pa ne bo več ozdravel“, je rekel njegov tovariš. Zdelo se ji je, da so te besede namenjene njej, kakor da vsi ljudje vedo za njeno ljubezen. Že od prve noči se ji je vtisnil v spomin Markov obraz. Iskala je v mračni sobi njegove oči vsakikrat, ko je vstopila. Poslej jo je stresala že sama misel, da je njegov pogled tako vročičen od bolečin. Premislila je nazaj vse svoje pogovore z njim. Zdaj so dobivale vse njegove besede večji smisel, razumela jih

je in čutila, kako so ju na videz hladne besede že davno zbližale. Mislila si je, da ga razume. Da se on ne zanima zanjo, to je ni nič motilo. V njegovem hladnem govorjenju in miru je videla zgolj moč. Kljub temu, da je bil bolan, se ni nikoli kazal trpečega, niti ni govoril o sebi.

„Ti, Fela,“ ji je dejal nekoč in se smejal, „si na svetu zato, da vidimo v tej puščobi vsaj en vesel obraz. Nekoč sem že poznal tako brezskrbno dekle, a tega je že davno, in ljubila me je, pa mi ni povedala. Ti bi gotovo ne storila tako.“

„Morda pa bi“, je odgovorila resno in si domišljala še nekaj dni pozneje, da mu je povedala zelo veliko.

Vsak teden enkrat je obiskovala bolnega kiparja mlada gospa. Skrbela je zanj kakor daljna sorodnica. Njeno odlično vedenje in to, da je bila zelo bogata, jo je nekoliko ločilo od Markovih sostanovalcev študentov. Ob dneh njenih obiskov so odhajali popoldne zdoma in se vračali šele zvečer, da ju ne bi motili. Včasih pa je presedela ure in ure tiho pri njem, ne da bi kaj govorila. Njegova usoda jo je izmučila. Videli so jo že večkrat objokano. Zvedeli so, da je poročena gospa iz daljnega mesta. Nikomur ni prišlo niti na misel, da bi Marka vprašal kaj več. Bila je njegova poslednja ljubica.

Felo je gospejina mladost presenetila. Gotovo obiskuje Marka zato, ker ga še zmerom ljubi. Fela dotlej ni poznala teh čuvstev. Nji je ta ljubezen odpirala novo življenje, pogled v neznano pokrajino. To življenje je bilo za njo pregrajeno z dolgo in gosto vrsto ograj. Dan za dnem jo je bolj prevzemalo doživetje, da tudi ona ljubi. Privadila se je bila že Marka kot človeka, ki živi sam zase svoje tiho, posebno življenje. Takšnega, popolnoma svojega življenja si je zdaj zaželela. Čeprav ni mogla upati na kaj več, kakor samo na prijateljstvo, jo je Markova bližina navdajala s hvaležno ljubeznijo, ki je ni mogla prikrivati. Stregla mu je in postajala otročja v tem, da mu je hotela biti bolj koristna kakor njegovi tovariši. Poskušala se je uživeti v njegovo nesrečo. Kaj je njegov namen in kaj smisel njegovega življenja? Ali more umetnost rešiti človeka, da ne obupa?

Zanjo so bili ti pojmi pretežki, njen razum jim ni vedel odgovora. Ure in ure je presedela zaradi njih doma v svoji sobi. Tudi ta kraj, kjer je dotlej samo bežno prebivala, kjer je nobena stvar ni navdajala s posebnim občutjem, se je izpremenil. Njena uporna narava se ni mogla mirno vdati usodi. Iskala je rešitve zanj in zase. Tisoč rešitev je našla in jih po vrsti zavrgla, ali pa so se izkazale kot prevare. Odločila se je, da ne pove nikomur ničesar o svoji lepi, toda obupni ljubezni, da se ne izda niti najboljši prijateljici niti njemu samemu.

Bala se je govoriti sama z Markom. Saj ni mogla od pogovora z njim pričakovati ničesar — če ne celó razočaranja. Saj jo Mark gotovo ne ljubi. Bala se je odkritja, da mu je samo všeč. Ko spozna njeno neumno ljubezen, ji mogoče nikdar več ne zaupa stvari, ki jih je morala vedeti. Kako živi, kako mu je? Predvsem si je želela njegove odkritosrčnosti, čeprav bi zato morala zatajiti sámo sebe.

Zgodilo se je pa, da ni vzdržala svoje zaobljube. Bilo je sredi marca. Pozni sneg je bil pognal v stanovanje mraz in vlago, zadelal okna, se lepil na stekla in zavijal sobe v temo. Študentovski Dom je bil mrzel.

Fela je našla Marka samega. Brez oklevanja se je lotila peči. Zaklinjala se je, da mora kljub vsej „preobilici“ kuriva, poslednjih desak in stolov, soba postati topla. Mark se je samo smejal. Ni ji hotel kratiti užitka.

„Bolje bi vam bilo seveda v bolnišnici“, je mrmrala ob peči. Morala je pustiti vratca odprta, da je dimnik vlekel. Tudi je bilo v sobi že temno, ona pa ni hotela prižgati žarnice, ki je visela pod stropom. Mark je moral prekiniti čitanje in odložiti knjigo na stol. Bil je popolnoma tih in miren. V mraku je bila soba manj grozna in pusta. Stari predmeti so izgubljali svoje nepravilne oblike. Iz peči se je razgrinjal po sobi svetlosiv dim, obžarjen od ognja.

„Zakaj se tako trudite zame?“ je vprašal. Njegov glas je zvenel trdo, razkačeno. Nato je takoj dodal nežneje:

„Recite rajši, naj odpotujem domov; to bi imelo prav toliko smisla.“

„Res nisem tako mislila.“

Prestrašila se je, da ga je užalila, kar je tudi on takoj opazil.

„Ne; saj nisem užaljen“, je dejal še zmerom nežno. „Vi ste še edina ženska, s katero lahko o vsem tem govorim.“

Nji je bilo ob tem njegovem odgovoru še bolj žal, da ni našla pravih besed.

„Mislila sem, da vam je dolg čas.“

„To vam je spet natvezel Kolubarič. Jaz bi vam sam povedal, če bi bilo res, dasi ne vem, ali bi me razumeli. Pa vam vendarle nisem rekel.“

„Saj vsega tega ne razumem. Meni je tako čudno.“

„Kaj vam je čudno?“

„Da ste bolni . . .“

„In da več ne ozdravim. — Ali ni vseeno?“

Fela je obmolknila, ni ji bilo do tega, da bi še govorila o tem. V Markovem govorjenju je začutila toliko obupa, da so jo premagale solze.

„Kdo neki vam je vse to natvezel?“ je vprašal znova.

Fela ni mogla odgovoriti. On pa je najbrž uganil, zato je dejal počasi, skoraj že popolnoma mirno:

„Kolubarič je tepec.“

„Saj vem.“ — Morala se je vendar oglasiti.

„Kaj veste? — Da je tepec?“

Medtem je opazil, da joče.

„Tako“, je rekel. „Radi me imate. Zaradi mene jočete.“

„Ljubim vas.“

Mark se je zamislil, tako malo navadne so bile pri njej te besede. In Fela ga je hvaležno in vdano gledala kakor boga, ki ne zahtevamo od njega ničesar in nam je že dovolj, da se je ponižal do nas. V njegovem pogledu ni bilo ne presenečenja ne posmehovanja. V tem trenutku je za ta pogled našla ime, v njem je bila trpka radost, to je doživljala tudi sama, tudi nji je bil ta trenotek vzvišeno lep in hkrati žalosten. Njeno srce je bilo polno radosti in ljubezni.

Pogledal jo je in ni bil nič presenečen, samo delal se je tako.

„Tako. Radi me imate, Fela!“ je ugotovil. „Zdaj je to precej vseeno. Malo je na svetu ljudi, ki bi se res zaljubili . . .“

„V izgubljeno življenje“, je dodal.

Ona ni čutila nič neumljivega v tej ljubezni. Poskušala je izgovoriti čim laže za njim:

„Izgubljeno življenje? — Kaj je izgubljeno življenje? To je težko povedati.“

Rada bi mu to misel olajšala, pa se ji je beseda razbila sama od sebe.

„Želela sem samo, da bi me razumeli.“

Potem sta se spet mirno pogovarjala.

„Vi si še lahko lepo uredite življenje“, je dejal Mark.

Prevzeta je bila od njegove skrbi. Nehote je začela pripovedovati o sebi. Njena preteklost, ki je bila v primeri s temi lepimi trenutki veliko trpljenje in breme, se ji je zdela zdaj premagana.

„To je torej Fela“, si je ponavljal kipar, ko je odšla.

Ni igrala spokornice. Pripovedovala je vse svoje zgodbe z najbolj čisto vestjo, kakor da so to vse samo neznatnosti. Ni se sramovala poklica, najbrže mu je hotela samo povedati, da noče ostati vlačuga; zdelo se mu je, da jo je razumel.

Ona si od pogovora ni mnogo zapomnila. Zavedala se je, da to ni čutna ljubezen. Imela je dovolj snovi za dolga premišljevanja. Želela se je čim dlje opajati od sreče, ki je prišla tako nepričakovano.

Minilo je nekaj tednov po onem pogovoru.

Felo je pila ulica. S Kolubaričem se je bila sicer medtem že sprla, pa jo je vendar še pridobil za karneval. Bil je že svetel dan, ko sta se vračala s plesa. Ker je bil dobre volje, sta si še skuhala zajtrk in potem ji je plačal ves svoj stari dolg, kakor je dejal.

„Deset dolarjev.“

Ker mu le ni verjela, da dobi od njega toliko denarja, sta jo on in njegov mali prijatelj napodila iz sobe. Odšla je domov precej zadovoljna. Denarja ji je zmerom primanjkovalo, v teh časih pa še posebno. Zaradi študentov je bila izgubila večino svojih petičnih prijateljev in častilcev. Pridobi si spet novih. Dà, Fela je bila še zmerom lepa.

Doma jo je čakalo veliko iznenadenje. Sestra iz Kjelc in njen sinček sta spala v odprti sobici na postelji. Suzana je dečka slekla in lepo ogrnila, sama pa je legla kar oblečena, gotovo je vso noč pričakovala Felo, in je utrujeno zaspala. Suzana ni bila videti nič kaj zdrava, tudi njena obleka in njen plašč sta bila bolj siromašna.

Fela se je obiska razveselila in je bila hkrati ginjena, ko je nekaj časa opazovala malo rodbinsko idilo. Ni se upala niti dihati, da bi ju ne zbudila. Vsa navdušena za svoja gosta, ni vedela v prvem veselju, kaj početi. Naposled se je opogumila ter ju pogrnila še s svojimi toplimi oblekami. Opazovala je njuna prezebla obraza. Potem se je ozrla v shrambo in odšla v mesto nakupovat za zajtrk.

Z dobljenim denarjem bi se prehranjala ves teden. Lahko bi tudi sestro povabila, naj ostane vsaj nekaj dni pri njej. Začutila se je neizmerno srečno, da ima svoje ljudi.

Z bankovcem v roki se je prerinila skozi vrste čakajočih ljudi k blagajni. Položila je denar pred uradnika in čakala. Uradnik si je bankovec ogledal in ga vrnil s prijaznim nasmehom: „Tako majhnih vsot ne menjavamo. Stopite v Državno banko.“

Fela je bila vsa prepadena. Prvi hip ni mogla verjeti. Hitela je v Državno banko s strahom, da ji tudi tam ne bodo menjali, in čudila se je, kako je to mogoče, da je bankovec majhen, ko je vendar deset-dolarski.

Tam je doživela isto, kar v prvi banki. Malih novcev ne morejo menjavati.

„Toda deset dolarjev bi lahko menjali.“ Pokazala je bankovec še enkrat.

„To sploh niso dolarji,“ je rekel blagajnik, „druga valuta je; vi se motite, gospodična.“

„Danes sem ga dobila za deset dolarjev.“

„Potem to ni isti bankovec. Oprostite. Barva je ista in pa številka.“

„Pa ga vendar lahko zamenjate.“

„Ni mogoče. Kdor vam ga je dal, ga gotovo tudi sam ni mogel menjati. Vaš bankovec je vreden komaj pol zlatnika. Če pa že hočete . . .“

„Ne, hvala.“

Umaknila se je. Neodločno je stala pred banko.

Torej je Kolubarič vedel. Lica so ji rdela od sramu in jeze. Vsi njeni načrti so bili uničeni.

„Kolubarič! Slepar!“

On ji mora bankovec zamenjati, ker nujno potrebuje denar. Dati ji mora drugega. Podlež. Zaradi njega si je nakopala toliko sramote. Urno je šla po ulicah, švignila po stopnicah in obstala za hip pred vrati. Slišala je njegov glas. Morala je potrkati, ker je bilo še zgodaj. Odprla ji je stara hišnica, ki Fele ni mogla. Pravkar se je spet skregala s študenti zaradi dolga.

„Gospoda Kolubariča ni. Sploh pa ob tej uri ne hodite v sobo! Vrnite se popoldne, če hočete!“

„Ni? Haha, popoldne! Le pokličite ga, sicer ga poiščem kar sama . . .“

„Gospod ne sprejme.“

Posrečilo se ji je odriniti starko. Oči bi mu izpraskala, podležu. Kolubarič sam pa jo je sunil nazaj in pahnil čez prag. Videla je, da se ji smeje, a njej ni bilo več na smeh.

„Vzemite svoj sleparski bankovec! Slepar! Slepar!“

„Prokleta vlačuga!“

Slišala je, kako je zaškripal z zobmi.

„Hahaha!“ so se mu smejali študentje v sobi. — „Zdaj imaš svoje vlačuge!“

Obstala je v prednji sobi. Iz sobe je donel vanjo smeh in vik. Tovariši so se norčevali iz Kolubariča, toda nihče ni prišel ven. Ugibala je, koga naj bi poklicala, a ni našla nikogar med njimi. Zdelo se ji je o vsakem, da ga sliši, kako se norčuje iz nje. Vsakogar je poznala že po smehu, toda nihče ni imel srca za njeno gorje, niti ni razumel, za kaj gre.

„Nujno potrebujem denarja!“

„Hahaha! Jaz tudi, jaz tudi!“

Poskusila je znova vstopiti, pa ni bilo več mogoče.

„Odprite!“ Kričala je zmerom močneje. Med vikom se je razvnela in jih pričela zmerjati. Sama ni opazila, da se bori že z vsemi. Imela je občutek, da stoje onkraj vsi, kar jih je, in bruhajo vanjo žalitve. Zavedala se je samo tega, da mora proč brez denarja in domov brez vsega.

„Podleži vsi skupaj. V zabavo vam je to, gospodje umetniki, študentje, goljufi!“

Izza vrat je planila nanjo stara hišnica in jo spodila navzdol po stopnicah. Fela se ni več znašla. Stekla je na ulico in poklicala stražnika. Na kratko mu je razložila, da ji je neki slepar obesil star bankovec za dolar in ji ga noče zamenjati. Stražnik je šel z njo. Od zgoraj sta zaslišala psovke. Hišnica je še vpila in se pridušala za njo.

„ . . . okuženo psico, pcestnico, tatico!“

Fela je obstrmela. Začutila je omotico. Stražnik je vihal brke. Počutila se je nenadoma čisto sólo. Naposled sta dospela na vrh. Hišnica jima je priletela nasproti z metlo v roki. Šele ko je spoznala stražnika, je prenehala vpiti. Obljubila je, da pokliče gospoda iz sobe. Nato se je slišalo v sobi dolgo razpravljanje. Slišala je tudi Marka. Smejal se je, toda njegov glas se ji ni zdel več mehak. Ko se je stražnik znova oglasil, sta prišla iz sobe Kolubarič in njegov prijatelj, drugi so obtičali med vrati. Stopili so skupaj in razsodili brez Fele. Kaj je bilo z Markom? Ali je več ne pozna? Ni se drznila stopiti v sobo.

Medtem se je Kolubarič pogodil s stražnikom.

Denar je bil pravi, veljaven, toda dosti manj vreden. Ko ga je vzela, ji je dejal samo tako v šali, da je dolarski. Vzela pa ga je bila že prej in on je niti vabil ni, sama je bila prišla k njemu. Hišnica je vse potrdila, Fele pa ni poslušal nihče. Stražnik je opravil.

„Torej navadna vlačuga! — Stopite z menoj!“ jo je odvedel. „Sicer vas naznanim, kar vam bo preskrbelo še zaslužen kaznen.“

Do pritličja ga je toliko pomirila, da je ni odvedel na stražnico. Najhujše pa ji je bilo to, da ni mogla najti za svojo obrambo niti besedice. Nekaj jo je v tem dogodku presenetilo; tisti hip še ni prav vedela, kaj. Jokala je od jeze in obupa, da se je morala skriti v prvo vežo ter si otreti solze in znova napudrati lica.

Razočarana se je vračala v predmestje. Spotoma je zastavila za pet zlatnikov svojo zlato zapestnico in s tem denarjem nakupila nekaj potreščin za obed. S študenti je bil zdaj konec. Vendar se še ni mogla pomiriti.

Sestra se je bila očitno medtem že prebudila, pa znova vlegla. Njena velika košara sredi sobe je bila odprta, na mizi je ležal kos načetega kruha. Jedla sta. Gotovo sta bila že zelo lačna, ko sta se prebudila. In kako bi jima lahko že postregla z vsem!

Znova se ji je obudila jeza na Kolubariča in na vse študente. Še zmerom se je v mislih borila z njimi. K Marku zdaj ne bo več mogla. Ta misel jo je nenadno prestrašila. Vsi, vsi so enaki! Vsi so goljufi, izkoriščevalci, prešestniki. Bedaki! Zvezati se je morala proti njim s policijo. Bilo je pač jasno, zakaj se Mark ni odzval. — Zdelo se ji je, da še sliši njegov smeh, enako oduren smeh, kakršen je bil smeh in vik vseh drugih. Pa kaj bi poslej pri njem. Bolan je, ostuden. Boljši so ji ljudje, ki ji plačajo, da živi od tega.

Vsak hip so jo premagovale solze. Razjarjeno si je dopovedovala, da šele sedaj spoznava samo sebe. Njena mladost hoče življenja. Metala je obleko kos za kosom raz sebe in se vsakokrat nekoliko oddahnila. Njeno telo je žarelo v nenavadni vročini. Popustila je delo in se oblivala z vodo.

Preklinjala se je: zavrženo, brezčastno, umazano deklino. Potem so se njene misli vrnile k maščevalnosti. Na ulico pojde, k najbolj propadlim ljudem. Nabere si blaga in bogastva. Še je njeno telo lepo, mlada je . . .

Vzela je zrcalo in se občudovala. Ko so se ji črni lasje vsuli na mrzla bela ramena, je bila še veliko lepša, takšna, kakršno so uživali tujci. Oči so žarele od nepremagljive strasti. Mučila jo je žeja. Roke so iskale opore. Dopovedovala si je vsevprek, da je bilo vse nujno tako, da je moralo tako biti. Ali bi bila sicer kdaj našla in spoznala Marka? Zdaj je vseeno. Življenje je brez njega izgubilo tudi svoj smisel. Ubila bi se. Počasi so se ji bližale nove misli in postajale vsak hip močnejše. Zakaj se ne bi mogla ubiti?

Pogled ji je obvisel na sestrični veliki košari. Zgrabila je nož in ga zavihтела v roki. Namerila si ga je na vrat in na prsi. Toda ni se mogla odločiti. Pred sestro se ne ubije.

Očitala si je že strahopetnost za to, toda v istem trenutku je strme obstala nad nečim, kar jo je že prej motilo v sobi, ne da bi prav opazila: Košara, kjer je prej ležal nož, je bila na široko odprta in Fela je videla, da so bile v tej košari vse sestrine gospodinjske stvari skupaj. Več jih Suzana najbrže ni niti imela. Ni bilo dvoma.

Torej je odšla od moža za zmerom.

To odkritje je spravilo vse Feline misli v popolnoma drugo smer.

Ko se je Suzana prebudila, je bil obed pripravljen.

Nista si planili v naročje, nista se pozdravili. Obema je nekaj zamorilo glas. Mogoče je bilo to, da sta se po toliko letih prvič srečali.

„Zakaj me tako gledaš?“

„Pobegnila si mu, Suzana.“

„Pobegnila, dà . . .“

„Bolna si“, je rekla Fela sestri.

„Bolna.“

„Vidim.“

„In ti? Ali dobro živiš?“

„Še gre, gre. Dobro bo.“

„Stanovanje imaš čedno.“

„Stanovanje imam, tudi še eno posteljo imam.“

Fela je pogrnila mizo. Medtem pa je trdovratno razmišljala, h komu pojde zvečer, jutri, pojutrišnjem in vse prihodnje dni. Odslej njen poklic ne bo več zabava, niti ne bo več časa za ljubezen brez smisla, odslej bo morala skrbeti za tri.

Ko je čez pol leta Fela nehote stopila v vežo stare palače in jo je radovednost prignala prav do študentovskega Doma v šestem nadstropju, je našla sobo popolnoma prazno. Študentovskega Doma ni bilo več.